

Izrael

soudců a králů

Jan Dvořák

Pokračování Příběhů Tóry

p3k

Izrael

soudců a králů

Jan Divočký

Nakladatelství P3K
Praha 2006

*Za finanční podporu při vydání této knihy
děkujeme panu Michalu Dostálovi.*

© Jan Divecký, 2006

© Nakladatelství P3K, 2006, 2011

ISBN 80-903584-4-6 (Petr Karas)

ISBN 80-903587-4-8 (Karel Kupka)

ISBN 978-80-87186-14-5 (eKniha PDF)

Obsah

Předmluva	7
Úvodem – Židovský král	9
<i>Kniha Jéhošua</i>	
1. Jéhošua bin Nun, generál s Tórou	14
2. Jericho, Aj a Givon, tři kroky vpřed	22
3. Dobytí a rozdělení země, od zázraků k realitě	30
<i>Kniha Soudců (Šoftim)</i>	
4. Tvrdý pád na zem	38
5. Ženy v hlavní roli	44
6. Gidonův meč a Avimelechovo trní	50
7. Jiftachův slib a Šimšonovy vlasy	58
8. Černočerná tma hříchu	68
<i>Kniha Šmuelova</i>	
9. Šmuel – otec proroků	76
10. Šaul ben Kiš, o hlavu výš	82
11. Šaul a David	92
12. Král David	102
13. Hřích a trest	116
Slovník pojmů	131
Užitá literatura a citovaní autoři	139
Hebrejské a české přepisy biblických jmen	140

Předmluva

Tóra je knihou, které chybí happy-end. Generace osvobozená z egyptského otroctví a obdarovaná na hoře Sinaj Božími příkazy umírá po čtyřicetiletém putování pouští před branami Izraele, na březích řeky Jordánu. Podle rabínské tradice měla vzniknout jen šestice biblických knih – Pět knih Mojžíšových a kniha Jehošua (Jozue), ve které měl být příběh Tóry završen a naplněn. Židovský národ ale zhřešil, ne jednou, ale opakovaně. Bůh Izraelce trestal, ale zároveň je učil, jak mají chyby napravovat. Z chyb předků se dodnes učíme i my a jejich hříchům vlastně paradoxně vdčíme za další knihy.

Chceme-li jednoduše pochopit roli starověkých proroků, představme si je jako tiskové mluvčí. Úkolem proroků není odkrývat budoucnost, úkolem proroků je sdělovat lidem Boží vůli. Prorok je v Tanachu (Bibli) často nucen říkat věci, které se mu nelíbí. Jona (Jonáš) chtěl raději zemřít než konat svůj úkol, Šmuel (Samuel) proti svému přesvědčení pomazal první dva krále Izraele, proroci byli posíláni ke králům, aby je v ohrožení vlastního života kritizovali, Jirmejahu (Jeremjáš) musel oznámit zničení Chrámu a Jeruzaléma, a dokonce i sám Moše (Mojžíš) se snažil svému úkolu vyhnout. Ne každý prorok přitom sepsal knihu svých výroků. Byli proroci, kteří jen řekli, co říci měli, a tím jejich úkol skončil. V Tanachu například chybí kniha proroka Natana, který působil v dobách krále Davida a spolurozhodoval o stavbě Chrámu. Proč? Protože mezi dvacet čtyři knih Tanachu byly vybrány jen ty texty, které hovoří o věcech nadčasových. Proto musíme Tanach chápat jako stále živou knihu pořád aktuálních textů.

Knihy *Izrael soudců a králů* se soustředí na hlavní příběhy prvních tří prorockých knih (Jehošua, Soudců a Šmuel), které pokrývají časový úsek asi čtyř set padesáti let života židovského národa v zemi Izrael, od příchodu z Egypta do ustavení dědičného království, kterému se pak věnují knihy následující, zejména kniha Královská.

Od počátku jsem se snažil, aby kniha vycházela z židovského pohledu na biblické události, přičemž jsem se opíral o klasické komentátory a texty, jejichž výčet naleznete v seznamu užitě literatury a citovaných autorů. Proto jsem také, pokud to bylo možné, volil hebrejské varianty jmen postav a knih. Pro čtenáře zvyklé na české názvosloví, uvádím u známějších jmen při prvním užití hebrejského výrazu v závorce český ekvivalent, například Šimšon (Samson). Kompletní dvojice variant (hebrejská – česká/ekumenická) jsou uvedeny vzadu v knize. Jen u „nejzažitéjších“ jmen používáme český popis – kniha Mojžíšova, Šalomounův Chrám. Pro hebrejskou Bibli („Starý zákon“) užívám tradiční označení Tanach. Protože příběhy prorockých knih jsou mezi českou populací méně známé než příběhy Tóry, věnuji se v každé kapitole i stručnému (volnému) převyprávění samotného děje. Pokud někdy cituji hebrejský úryvek, přepisuji ho do latinky velkými písmeny tak, aby ho český čtenář správně vyslovil. Například hebrejské slovo CELA (žebro) vyslovte stejně jako místo pro předběžně zadržené. Součástí knihy je i abecedně řazený slovníček vybraných pojmů.

Orientace v textu

Abychom se v textu Tanachu snáze orientovali, nabízím jednotný a jednoduchý styl lokalizace textu. K tomu využívám obvyklé členění knih na kapitoly a věty.

Příklad:

J 1:1–10 tedy znamená kniha Jehošua, 1. kapitola, věty 1 až 10.

Užívané zkratky:

M – kniha Mojžíšova (1–5)

J – kniha Jehošua

S – kniha Soudců

Šm – kniha Šmuelova (1, 2)

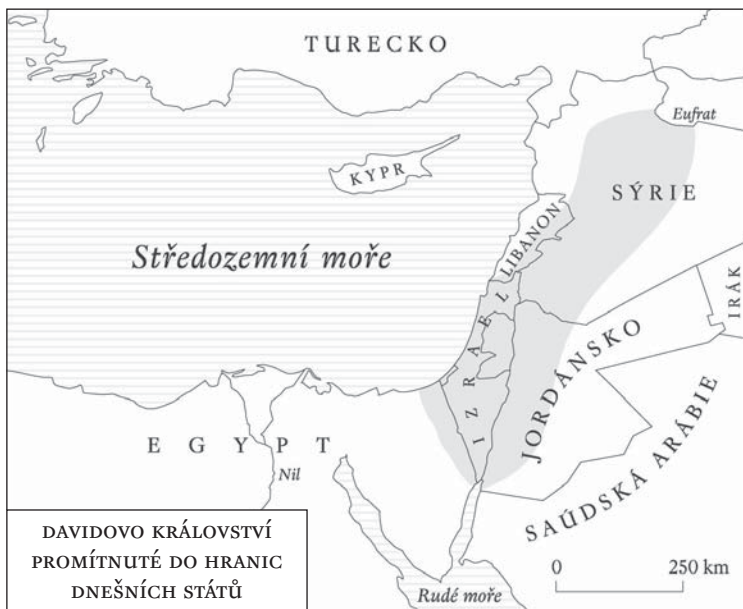
Kr – kniha Královská (1, 2)

DH – Kroniky (1, 2) [Letopisy]

Ž – Žalmy

Úvodem – Židovský král

Jen málokteré téma v Tóře je tak ambivalentní jako téma vlády, moci a potažmo královské moci. V Páté knize Mojžíšově je psáno: „Až vstoupíte do té země, kterou vám Bůh dává, a osídíte ji, řeknete si: Ustanovme si nad sebou krále jako ostatní národy v okolí.“ Středověcí učenci se přou o podstatu této věty: podle Rambama je zde uveden příkaz (povinnost) ustanovit si krále, podle Ibn Ezry je zde uvedena možnost si krále vybrat a Avarvanel rovnou hovoří o stavu nouze. Zdá se, že právě Avarvanel se svými bohatými politickými zkušenostmi vnímal vládu mocných jako nezbytné zlo. Podle něj Tóra pouze vychází vstříc lidské slabosti a činí z nouze ctnost – povoluje ustanovení krále.

I Tóra nám jasně naznačuje, že politika jde mimo ni, vždyť původní uspořádání výkonné moci navrhl Mošemu jeho nežidovský tchán Jitro a text si dává záležet, aby nám to patřičně zdůraznil. Moc korumpuje a absolutní moc korumpuje absolutně. I nejmoudřejší z lidí, král Šlomo (Šalomoun), upadl do osidel moci a postupně porušil příkazy Tóry, o kterých si myslel, že je má plně pod kontrolou. Když lid prosil Šmuela o krále, prorok se něj zle obořil, až ho Bůh musel „uklidnit“, když mu sdělil, že lid se přece nebouří proti Šmuelovi, ale proti samotnému Stvořiteli. Pochopit tuto myšlenku nám pomáhá soudce Gidon, který byl svého času tak úspěšný, že ho lid jako prvního požádal, aby přijal královskou korunu. Gidon to ovšem odmítl slovy: „Nebudu vám vládnout já ani můj syn. Jen Bůh vám bude vládnout.“

Tóra se raději než teoriím vládnutí věnuje člověku, jeho svobodné vůli a fungování lidské společnosti (dnes bychom mohli říci občanské společnosti). Celá historie nám ukazuje, že silní mají ve zvyku utiskovat slabší. Biblickým příkladem a symbolem je starověký Egypt, který tak krutě zotročil hebrejské příchozí, že se společný zážitek prožité nesvobody stal jedním ze základních pilířů formování židovského národa.

Úkolem osvobozených otroků bylo vybudovat spravedlivější společnost, v níž se nikdo nepovyšuje nad druhé, společnost, v níž je jediným vladařem Bůh. Jistou ochutnávku si dopřáváme každý sedmý den, na šabat, v den, kdy nikdo nesmí být nikým nucen pracovat, ani otrok, a dokonce ani zvíře. Ovládání člověka člověkem odporuje logice Tóry. Přesto se v závěru knihy Soudců dočítáme o krizi: „Izrael neměl krále a každý si dělal, co chtěl.“ V nedokonalém světě, v němž žijeme, představuje život bez vlády zdroj chaosu, nemožnost chránit sebe a své blízké. A vede také k modloslužbě, kterou není možné zastavit.

Napětí mezi Gidonovým „jen Bůh vám bude vládnout“ a tragickým „každý si dělal, co chtěl“ definuje problém židovského pojetí politiky. Židovský národ si vyzkoušel různé formy vlády – vládu starších, soudců, králů, učenců, vládu obecních samospráv a od roku 1948 i zastupitelskou demokracii. Ale každá vláda je horší, než Boží vláda. Výsledek tohoto trvalého napětí je ale fenomenální: se vznikem království začínáme hovořit též o době proroků. Proroci často kritizovali zkorumpovanou vládu a stali se prvními velkými kritiky vládnoucí moci. Bůh svěřil člověku možnost vlády, neslevil ale z nároků na lidi kladených.

Tóra se mnohem víc než o politiku stará o skutečné fungování společnosti. Jestliže celý západní svět, Platonem a Aristotelem počínaje, staví do centra zájmu politiky stát a jeho chod, židovský pohled má jinou prioritu – chod unikátního lidského společenství, založeného na zákonech Tóry. I proto mohl židovský národ přežít bez vlastního státu. Není nezajímavé sledovat současný Izrael. Židé žili dva tisíce let bez možnosti podílet se na výkonné moci. Ustavením vlastního státu se vrátili k dávnému dilematu. Alespoň jedno poučení je jasné: k založení a udržení státu je potřeba síly, ta ale nestačí k vybudování společnosti, odrážející Boží představu o člověku.

*Rabín Jonathan Sacks: Covenant & Conversation
(upraveno)*

BIBLICKÝ IZRAEL – MĚSTA

יָאֵם לְשִׁבְתוֹ וַיִּתֵּן לָהֶם מְקוֹם בְּרֵאשׁ הַקְּרוּאִים וַהֲמָה בְּשָׁלֶשׁ אִישׁ
מִר שְׂמוּאֵל לְטַבַּח תְּנֶה אֶת־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ אֲשֶׁר אֶמְרָתִי אֵלֶיךָ שִׁים
הָ עִמָּךְ: וַיֵּרָם הַטַּבַּח אֶת־הַשּׁוֹק וַהֲעֲלִיהָ וַיִּשֶׂם | לִפְנֵי שְׂאוּל וַיֹּאמֶר הִנֵּה
שְׂאֵר שִׁים־לְפָנֶיךָ אֲכַל כִּי לְמוֹעֵד שְׂמוּר־לָךְ לֵאמֹר הָעַם | הִקְרָאתִי וַיֹּאכַל

ול בראש הקרואים בסעדת הובת בבמה וככ-כד)

הַמְּלָאִים לְמִשָּׁה הִנֵּה לְמַנְה... וְשֵׁם ח כטו) וַהֲעֲלִיהָ —
זמר: הַבָּשָׂר אֲשֶׁר הִנֵּה מִנְחָה עַל הַשּׁוֹק, וְלֹא פָרַשׁ
הַכְּתוּב אֵיזָה כְּשֶׁר הִנֵּה, וַחֲלָקוּ בּו חו"ל: ר' יוֹסֵפֶן
אומר: שֹׁק וְאֵלֶיהָ י, ר' אֶלְעָזָר אומר: שֹׁק וְחָזָה,
ר' שְׂמוּאֵל כִּר נִחְמָנִי אומר: שֹׁק וְשָׂפִי (רש"י: כף
הַרְרָה הַסּוֹכֵב עִצֵּם הַקּוֹלִית): וַיּוֹסֵפֶן מִרְגָּם: שָׂקָא וְרַבִּיהָ
(= שֹׁק וִירְכֹא), וְכֵן רש"י: י, יֵאמֶר — שְׂמוּאֵל אֵל
שְׂאוּל (עי' רש"י: ה"ק), הַנְּשָׂאָר — אֵין עֲנִינוּ הַנְּשָׂאָר
מִסַּעֲדַת הַזֶּבַח, אֵלֹא הַחֶלֶק הַמְּבַחֵר הַנְּשָׂאָר בִּידֵי הַטַּבַּח
לְאַחַר שִׂשָׁם לִפְנֵי הַסַּעֲדָה עַל הַשְּׁלֶחֶן מִנּוּחַ מִנּוּחַ לִפְנֵי
מִסְפַּר הַקְּרוּאִים 'וְהוֹצֵב לְכֹר לְצַרְקָד' (רש"י: י, 'שִׁים־
לְפָנֶיךָ — הַשּׁוֹשֵׁם לְפָנֶיךָ', כִּי לְמוֹעֵד שְׂמוּר־לָךְ —
כְּלוּמַר: אֶמְרָתִי (לְטַבַּח) לְשִׁמּוּר לָךְ אֵת הַמִּנְחָה 'לְמוֹעֵד',
וּמִסְפַּכָּר שְׂמוֹעֵד בָּא כָאֵן כְּסִשְׁנֵה הַרְרָה, הֵן בְּמִשְׁמַעוֹת
זִמְן, וְהוּא מוֹעֵד הַסַּעֲדָה, הֵן בְּמִשְׁמַעוֹת קֹהֵל 'קְרָאִי מוֹעֵד
אֲנִישֵׁי־שֵׁם' (בְּמִ טו כו) הַנּוֹעֲדִים וְהַנִּיחִים בְּצִרְכֵי צְבוּרָה, וְכָאֵן
רִזְמוּ לוֹ שְׂמוּאֵל כּוֹה שְׂהוּא מִסַּב לֹא עִם אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים,
כִּי אִם עִם אֲנָשִׁי 'מוֹעֵד', וּמִבִּינָן שְׂמִנָה מִיחֻדַּת זוֹ לְגַדְלָה,
הַרְרָה תִּנְר וְרָמּוּ לוֹ שְׁעִתִּיד הוּא לְהַחֲמִנּוֹת לְמֶלֶךְ', לֵאמֹר
הָעַם קְרָאתִי — אִפְשָׁר שְׂדַכְבוּר זֶה הוּא פְרוֹשׁ לְ'לְמוֹעֵד',
כְּלוּמַר: הֵם הַקְּרוּאִים הֵם הַ'מוֹעֵד', וְהֵם הֵם 'הָעַם'
שְׂקְרָאתִי', וְאִפְשָׁר שְׂקָאֵן רָמּוּ שְׂמוּאֵל לְשְׂאוּל רָמּוּ נֹסֵף
שְׂכָבֵר קְרָא אֵת הָעַם לְאַסְפָּה הַעֲזוּרָה לְבַחַר בְּמֶלֶךְ,

КНИГА JEHOŠUA

ספר יהושע

וַיִּקַּח שְׂמוּאֵל — עֲבָדִים (עי' רש"י: לְכֹר טו ג
אֵחָר) וְאֵל לֹא עָנָהוּ כְּמִלִּים אֵלֹא לְקַח וְהִיאָו: לְשִׁבְתָּהּ
אֵל הַלְשָׁכָה, הוּא חֲדָר שְׂהָה סְמוּךְ לְבִמָּה י, בְּרֵאשׁ
וְאִים — בְּמִלִּי הַשּׁוֹשֵׁם מִסְפַּכָּן
וְכִר אֵיזָה מְקוֹם מִסַּב הַגְּדוּל (רש"י: וּמִסְפַּכָּר
הַשְּׂחָדִיעַ ה' לְשְׂמוּאֵל כִּי יִשְׁלַח לוֹ מִקְדָּר 'אִישׁ מֵאֶרֶץ
כִּי לַעֲלֵי טו-טז) וּמִן מִדָּר אֵת הַקְּרוּאִים תֵּאֲלֶה, הֵם
אֵין מוֹעֵד אֲנִישֵׁי־שֵׁם' (בְּמִ טו ב), הַעוֹמְדִים בְּרֵאשׁ
אֵל וְבָהֶם נוֹעֲצִים בְּכָל דְּבָר הַנּוֹעֵד לְכָלל יִשְׂרָאֵל.
שֶׁר שְׂעֵבֵב שְׂמוּאֵל אֲצִלוּ בְּהַרְקָה אֶתְדִים מוֹקְנֵי
אֵל, מֵאֲלֶה שְׂנַחֲתָבְצוּ אֵלָיו וְלַעֲלֵ ח ה, וְרֵאָה שֵׁם כְּבֹה,
וְשֵׁם אִישׁ — 'הַכֹּהֵן הַיָּחִיד הַשְּׂעוּרָה, רָצָה לִזְמֹר
שִׁים פְּחוֹת מִעֵט אֵל יִתֵּר מִעֵט' (רש"י: י, י,
כג) הַמִּנְחָה — טִיבָה וְתִפְרֵשׁ בְּפִסּוּק הַבָּא: הַשּׁוֹק
לִיָּהּ (ה"א הַיָּדְעָה בָּאָה לִפְנֵי מִלַּת נִחַם 'אֲשֶׁר'), שִׁים
הָ עִמָּךְ — שְׂמַר אוֹתָהּ בְּפָנֵי עֲצָמָה לְכַבֵּד בָּה אֵת
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר אוֹמֵר לָךְ לְתַתָּה לוֹ.
כד) וַיֵּרָם הַטַּבַּח אֶת־הַשּׁוֹק — 'שֹׁק הַיָּמִיד נִחְמָנֵה
וְהֵם (ויק' ז לב), וּבְמַתְנֶה זוֹ הֵם זְכוּ 'בָּיִם הַקְּרִיב אֲתָם
וְכָן לֵח',... בָּיִם מִשְׁחוֹ אֲתָם' וְשֵׁם שֵׁם לֵח' לוֹ, (כֵּן מְצָאֵנוּ
הַ מִּשְׁמָה נַחֲזָקָה 'מִנְחָה' מִיחֻדַּת בְּשַׁעַת תְּנַחֵם הַשְּׁלֶחֶן:
ח מִשָּׁה אֲחֵתְהוֹה נִיחְפָּהוּ תְנוּפָה לִפְנֵי ה' מֵאִיל

וכן היו לשכות במקדש שלמה (יר' לה ב, ד), בבית שני (נחמ' י לח) ובימקדש יחזקאל (יר' מ ז),
היווני וכן יוסף בן מתתיהו מדברים על שבועים קרואים, כנראה בהשפעת מספר זקני ישראל בימי משה (שמי' כ ד ועור),
עי' ב' עבדה זרה כה ע"א: יר' מגילה א יד ומד"ש לבחובנו.
כְּלוּמַר: ר' יוֹסֵפֶן דוֹרֵשׁ כָאֵן הַלּוּפִי אֵלֶיךָ בְּעִיּוֹן, וְהִיא רִיכְכֵר 'מִקְרָא וּמְסוּרָה', קִלְחֻבְרַג תְּרַפִּיד עִמ' 52) פִּירֵשׁ: הַעֲלִיהָ —
שֵׁם כְּלוּ עִי"פ דְּבַחִיב כִּד ח: וְהַעֲלוֹת, כְּלוּמַר: הַטַּבַּח שֵׁם אֵת הַשּׁוֹק עַל כְּלוּ מְכֻבֵּה, הַרִימוּ וְהַגִּישׁוּ לִפְנֵינוּ.
וְרִשִׁי כְּמִרָא שֵׁם ר"ה 'דְּמַחִית' וּלְפִסּוּקוֹ פִּירֵשׁ, שְׂאֵין חֲחוּה וְשׁוֹק נִהְגִּים בְּבִמָּה קְטַנָּה (וְהַמּוֹבָה בְּרַמָּה — בְּמָה קְטַנָּה הַחֲחוּ),
וּמִשְׂטָאִיר מִכּוּחַ (בְּנִיעוּר לִיחֻר), כְּמוֹ: וַיִּשְׂאָר אֵךְ נַח (כְּב' ז כג),
רִשִׁים' הוּא בִּינּוּנֵי פְעוּל, כְּמוֹ: וְשִׁים בְּסַלַע קִנְךְ (בְּמִ כִּד כֵּא), וְאִינוּנו צִוּוּן, כִּי הָרִי כְבֵר שֵׁם הַטַּבַּח אֵת הַמִּנְחָה לִפְנֵינוּ (רש"י),
פִּירוּשׁ אַחֲרָ: כִּוּוּנוּ לְהַדְרִישׁ, כִּי בְּאִכְלוֹ אֵת מִנְחָה לֹא יִגְרַע כְּלוּם מִמִּנְחַת הַקְּרוּאִים, שִׁכֵּן הִיא נִיעָרָה לוֹ מִלְּבַחֲתִילָה,
וְרִשִׁי פִירֵשׁ דִּיבּוּר זֶה: אִמּוּרָהוּ הִיתָה לְטַבַּח, הָעַם קְרָאתִי לְסַעֲדָה וְיִדְעַע אִנִּי מִסְפַּרְם, וְחֹדֵר בְּמִנּוּחַם וְחִתִּי לוֹ הַמִּנּוּחַ לְמִסְפַּרְם
ח שְׂמֹרָה לְצוּרְכֶךָ, וְרִשִׁי קְרָא פִירֵשׁ: 'כִּי לְמוֹעֵד שְׂמוּר לָךְ' מִמּוֹעֵד שְׂקְרָאתִי אֵת הָעַם... וְשִׁמְתִי לָךְ

Jehošua bin Nun, generál s Tórou

יְהוֹשֻׁעַ אֶחָדֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה; וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נוּן מִשְׁרַת מֹשֶׁה לֵאמֹר
 מֹשֶׁה עַבְדִּי מַת; וַעֲתָה קוּם עֲבֵר אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אִתָּה
 וְכָל-הָעָם הַזֶּה אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן לָהֶם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל

Jehošua bin Nun (Jozue, syn Núnův) je jedním ze dvou hrdinů Tóry, kterým bylo dovoleno vstoupit do Zaslíbené země. Se svým druhem Kalevem si vysloužil generační výjimku úspěšným průzkumem Kenaánu a neohroženým vystupováním proti zlomyslným pomluvám deseti dalších průzkumníků (4M 14:30). Na jeho bedrech spočinul nelehký úkol získat pro potomky praotců zemi Izrael.

Kdo byl Jehošua a co o něm víme? Podle Talmudu byl autorem knihy, která nese jeho jméno, ale nejen to. Z Tóry ho známe ve dvou rolích. Na jedné straně jako generála izraelského vojska, který vedl při putování sinajskou pouští své muže do bitvy s Amalekity, na druhé straně jako Mošeho nejvěrnějšího žáka, který na svého učitele čekal pod horou Sinaj a nikdy neopouštěl studovnu. Učenec Tóry a generál není v Jehošuoově případě protimluv. Jehošua byl knížetem kmene Efraim, sám se vypracoval svou pílí a schopnostmi. Moše možná doufal, že jeho dědicem bude jeden z jeho synů, ale Bůh mu řekl jasně: „Vlož na Jehošuu svou ruku a ustanov ho svým nástupcem.“ Opření ruky, hebrejsky *SMICHA*, od té doby symbolizuje důvěru učitele (rabína) v žáka, uznání jeho schopností.

„Pokud byla Mošeho tvář Sluncem, je ta Jehošuoova Měsícem“ – nic nevystihuje Mošeho nástupce lépe než tento citát z Talmudu. Jehošua bin Nun byl věrným žákem, lpěl na svém učiteli a nikdy ho neopouštěl. Tak jako Měsíc přijímá své světlo od Slunce, tak Jehošua přijal Tóru od Mošeho. Měsíc se Slunci podobá, ale stejný není. Tak jako se měsíční světlo nevyrovná slunečnímu, tak se ani Jehošua nemohl rovnat svému učiteli. Na druhou stranu – Slunce vše ostatní na nebi zastíní, Měsíc dává prostor i menším hvězdám.